

Gabriela Łącka

Księgarnia i drukarnia katolicka w świetle posługi biskupa Stanisława Adamskiego w latach 1930-1939

Fides: Biuletyn Bibliotek Kościelnych 1-2 (28-29), 178-201

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

GABRIELA ŁĄCKA¹

KSIĘGARNIA I DRUKARNIA KATOLICKA W ŚWIETLE POSŁUGI BISKUPA STANISŁAWA ADAMSKIEGO W LATACH 1930-1939

I. Początki działalności *Księgarni i Drukarni Katolickiej Sp. z o.o w Katowicach*

Utworzenie w 1922 diecezji Śląskiej wyzwoliło wśród księży wiele nowych inicjatyw społecznych i kulturalnych ograniczanych dotąd polityką pruską, które stwarzały duże możliwości działania na polu organizującego się życia państwowego, szkolnictwa stowarzyszeń i instytucji kulturalnych, a także organizacji powstającej diecezji. Księża rozumieli potrzebę utworzenia wydawnictwa katolickiego skierowanego na szerszego odbiorcę, nie tylko na środowisko ludowe lecz także na różne potrzeby tworzącej się diecezji. Jedną z takich inicjatyw było powołanie w 1925 roku spółki z ograniczoną odpowiedzialnością pod nazwą *Księgarnia Katolicka spółka z o.o w Katowicach*. Inicjatorami założenia drukarni byli księża: Teofil Bromboszcz – wikariusz generalny Administracji Apostolskiej, Teodor Kubina – proboszcz parafii mariackiej w Katowicach oraz Jan Szymała i Wojciech Sołtysik².

¹ Uniwersytet Śląski w Katowicach - Biblioteka Teologiczna.

² Mierzwa, Irena (1975). Działalność wydawnicza diecezji katowickiej w pierwszym pięćdziesięcioleciu jej istnienia. *Nasza Przeszłość* t. 44, s. 122; Woźnica, Benedykt (1983). Diecezja katowicka wczoraj i dziś. *Z tej Ziemi Śląski Kalendarz katolicki na rok 1984*, s. 47-49; Myszor, Jerzy (1999). *Historia diecezji katowickiej*. Katowice: Kuria Metropolitalna, s. 227.

Akt notarialny został spisany w lutym 1925 roku w obecności notariusza Konstantego Wolnego. Początkowy kapitał spółki był skromny i wynosił zaledwie 20 tys. złotych³. Inicjatorzy wydawnictwa wzorowali się na działalności *Księgarni św. Wojciecha* w Poznaniu i *Dziedzictwa Błogosławionego Jana Sarkandra dla ludu polskiego na Śląsku* w Cieszynie, założonego w 1873 roku.

Dwa miesiące później kierownictwo spółki wykupiło przedsiębiorstwo wydawnicze pod nazwą *Drukarnia Narodowa*, mieszczące się w Załężu przy ulicy Mickiewicza 46/48, gdzie już od 1923 roku wydawany był *Gość Niedzielny* i *Niedziela Częstochowska*⁴.

Dnia 25 maja 1925 roku dokonano zmiany nazwy spółki na *Księgarnia i Drukarnia Katolicka*⁵. Istniała ona, z przerwą w okresie II wojny światowej, do 1949 roku, kiedy to drukarnię upaństwowiono, a spółkę, której udziały w latach trzydziestych XX wieku przejęła w większości diecezja, rozwiązano⁶.

Wydawnictwo KDK działało na zasadach spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Taka forma działalności była dość powszechnie stosowana przy organizowaniu drobnych przedsiębiorstw, nie dysponujących dużym kapitałem w tym także wydawniczych.

W 1926 roku firma wykupiła 85% akcji czasopisma *Goniec Śląski* wraz z należącymi do redakcji drukarnią i terenem oraz budynkami przy ulicy Warszawskiej 58 gdzie przeniesiono wyposażenie drukarni załęskiej⁷. Czasopismo *Goniec Śląski* sprzedano jeszcze tego samego roku Adamowi Napieralskiemu⁸, a następnie dokonano

³ Smolorz, M. (1984). Choćby te sto tysięcy, powrót katowickiej drukarni. *Z tej Ziemi. Śląski Kalendarz katolicki na rok 1985*, s. 131.

⁴ Tamże, s. 132; Mierzwa, Irena (1994). Z herbem Odrowążów. 70 lecie Księgarni św. Jacka. *Z tej Ziemi Śląski kalendarz katolicki na rok 1995*, s. 180-184.

⁵ AAKat, KBA. Księgarnia i drukarnia Katolicka (dalej skrót KDK), sprawy wydawnicze, sygn. KBA 173; Żerdziński, Tadeusz (1977). Księgarstwo i księgarnie Katowic w okresie międzywojennym (materiały). *Rocznik Katowicki* t. 5, s. 65; Smolorz, M. (1984). Choćby te sto..., s. 132.

⁶ Mierzwa, Irena (1995). Wydawnictwo diecezjalne Księgarnia i Drukarnia Katolicka-Księgarnia św. Jacka. [W:] Świątkiewicz, Wojciech; Wycisło, Janusz red. (1995). *Kościół śląski wspólnotą misyjną*. Katowice: Societas Scientiis Favendis Silesiae Superioris – Instytut Górnośląski, s. 301.

⁷ Mierzwa, Irena (1975). Działalność wydawnicza..., s. 123.

⁸ Bajor, Agnieszka; Żmigrodzki, Zbigniew (2002). *Tygodnik katolicki "Niedziela" 1926-1939*. Częstochowa: Educator, s. 63.

fuzji firmy *Goniec Śląski z Księgarnią i Drukarnią Katolicką*, którą później przekształcono w 1927 roku w Spółkę Akcyjną⁹.

Na Walnym Zebraniu, które zwołano jeszcze przed fuzją spółek prezesem Rady Nadzorczej wybrano ks. Pawła Brandysa, który po pewnym czasie został także prezesem KDK S.A. Do nowej Rady weszli również księża: Teofil Bromboszcz, Emil Szramek, Eugeniusz Brzuska oraz świeccy: Jan Hlond, Emil Cyran, Kazimierz Sikorski, Dionizy Mędlewski i Jan Piechulek¹⁰.

Jednym z efektów połączenia się obu wydawnictw było zwiększenie kapitału akcyjnego do 185 tys. złotych. Jednak rozbudowa parku maszynowego przyczyniła się do zadłużenia KDK¹¹. Ponadto silna konkurencja małych wydawnictw o kapitale żydowskim, głównie z Sosnowca, publikujących Biblię i przedruki książek religijnych, które oferowano do sprzedaży przez domokrażców i w handlu ulicznym, sprawiła że oficyna stanęła na progu finansowego krachu¹². Kierownictwo KDK było zmuszone ubiegać się o druki akcydensowe, wydawano też rozkłady jazdy, statuty i książki telefoniczne. Z pomocą drukarni pospieszyła Kuria katowicka, która polecała księżom aby, w czasie w czasie nabożeństw ostrzegali wiernych przed nabywaniem książek nie zatwierdzonych przez kościół Święty. W efekcie Księgarnia uratowała swój stan posiadania i przetrwała bardzo trudny finansowo okres¹³. Kierownictwo w trosce o zbyt swoich publikacji otworzyło księgarnię przy ulicy św. Jana 14, która specjalizowała się w rozprowadzaniu wydawnictw religijnych i dewocjonalistów. Początkowo księgarnia była deficytowa ale po oddaniu jej w 1929 roku w ręce Henryka Nikodemskiego zaczynała przynosić zyski¹⁴. W następnym roku sprzedano księgarnię, a uzyskane w ten sposób pieniądze przeznaczono na zakup maszyn drukarskich.

Nowy właściciel ograniczył sprzedaż dewocjonalii i książek religijnych, a wprowadził pełny asortyment wydawnictw krajowych

⁹ Powstanie Gońca Śląskiego i przebieg połączenia go z KDK (1927). *Monitor Polski* (4.06.1927) s. 7.; Smolorz, M. (1984). Choćby te sto tysięcy..., s. 132.

¹⁰ Tamże.

¹¹ Mierzwa, Irena (1975). Działalność wydawnicza..., s. 123.

¹² Smolorz, M. (1984). Choćby te sto tysięcy..., s. 134.

¹³ Tamże.

¹⁴ Żerdziński, Tadeusz (1977). Księgarstwo i księgarnie..., s. 63; Nikodemski, H. (1977). Wspomnienia. *Rocznik Katowicki* t. 5, s. 134-136.

i obszerny dział wydawnictw zagranicznych. Uruchomiono również dział materiałów piśmienniczych i *komis-hurt* księgarski. Korzystna reorganizacja, a także prężne kierownictwo zapewniły Księgarni Katolickiej pomyślny rozwój. Do wybuchu wojny była ona jedną z największych placówek pod względem asortymentu i największą hurtownią na Górnym Śląsku¹⁵.

II. Objęcie rządów w diecezji przez bpa Stanisława Adamskiego

Pod koniec lat dwudziestych, chyłaca się ku upadkowi KDK przeżywała szczególnie kryzys ekonomiczny. Sytuacja uległa znacznej poprawie po objęciu rządów diecezji w roku 1930 przez bpa Stanisława Adamskiego¹⁶, który powoli zaczął uzdrawiać gospodarkę KDK i nadał jej większy rozmach wydawniczy. Większość akcji Spółki przejęła Kuria Diecezjalna, a zyski w myśl statutu przeznaczone były na cele humanitarne, społeczno naukowe i religijne¹⁷. Dyrektorem KDK w latach 1929-1939 był kierownik drukarni byłego *Gońca Śląskiego* Karol Koźlik, a jego zastępcą najpierw Walenty Madejski, a następnie ks. A. Siemienik. Dyrektor Koźlik z zawodu był górnikiem, który w celu poprowadzenia drukarni *Gońca Śląskiego* odbył przeszkolenie drukarskie w drukarni *Kuriera Poznańskiego*. Miał on wpływ na politykę wydawniczą KDK w początkach jej istnienia i zachował go w pewnym stopniu również później, współpracując z ks. bp. Adamskim, który darzył go dużym zaufaniem¹⁸. Dział Wydawniczy KDK zaczęła organizować dopiero w 1931 roku. Jego zadania ograniczały się do opracowania literackiego i adiustacji tekstów. Program wydawniczy kształtowany był przez Radę Nadzorczą i Zarząd, jednak duży wpływ na to, co planowano publikować miał bp Adamski, który przeniósł do Księgarni katowickiej swoje długo-

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Biskup Stanisław Adamski 2 IX 1930 został mianowany przez papieża Piusa XI biskupem katowickim, konsekrowany 26 X 1930 przez Augusta Hlonda. 30 XI odbył ingres do prokatedry katowickiej-kościółka pw. Piotra i Pawła w Katowicach. Por.: Kobylnicki, J. (1968). Biskup Stanisław Adamski (zyciorys). *Wiadomości Diecezjalne* nr 1-2, s. 9-14.

¹⁷ *Wiadomości Diecezjalne* 1936, nr 2, s. 117; Mierzwa, Irena (1975). Działalność wydawnicza..., s. 123-124.

¹⁸ Tamże, s. 124.

letnie doświadczenia z pracy edytorskiej w Księgarni św. Wojciecha w Poznaniu¹⁹.

Księgarnia i Drukarnia Katolicka egzystowała przez cały okres międzywojenny. Względne prosperity zapewniały wydawnictwu ogromne zapotrzebowanie na wszelkie druki katolickie w nowej diecezji. Pismo Święte, książki, kalendarze i różnego rodzaju poradniki miały zapewniony zbyt na rynku księgarskim. Czytelnictwo na Śląsku – było nadal bardzo popularne, głównie dzięki doświadczenia wieloletniej niewoli, które ukierunkowały zainteresowanie polskiej ludności na samoorganizowanie się i samokształcenie²⁰.

Biskup Adamski doceniał wielką rolę czasopism i książek religijnych publikowanych przez KDK w celu realizacji swoich zamysłów duszpasterskich w diecezji. Jednym z takich planów był rozwój *Misji Wewnętrznej*. Dla członków tej organizacji w diecezji katowickiej bp. Adamski wydawał czasopismo *Głos Misji Wewnętrznej*. Inną ideą biskupa było podniesienie świadomości religijnej i wyrobienia wewnętrznego diecezjan poprzez założenie i publikowanie czasopism dla różnych grup wiernych oraz stworzenie serii wydawniczych, np. antymasońskiej, i religijno-społecznej, które ze względu na swą niską cenę były dostępne dla czytelników.

Również z inicjatywy bpa Adamskiego opracowano w katowickiej oficynie własny modlitewnik diecezjalny pt. *Skarbiec modlitw i pieśni* (1933), który zdaniem rządcy diecezji powstał aby integrować ludność miejscową i napływową, która stanowiła w 1938 roku 1/3 wszystkich mieszkańców diecezji oraz formować jej pobożność w duchu ówczesnego ruchu liturgicznego²¹. Niewątpliwie rozwój programu wydawniczego hamował występujące okresowo poważne trudności finansowe i kadrowe. Te ostatnie tłumaczono słabym przygotowaniem literackim u generacji, która przeszła przez szkoły nie-

¹⁹ Żynda, Bolesław (1970). *Bibliografia wydawnictw Księgarni św. Wojciecha 1895-1969: w 75- lecie działalności wydawniczej*. Poznań: Księgarnia św. Wojciecha, s. 15-16.

²⁰ Smolorz, M. (1984). *Choćby te sto tysięcy...*, s. 133.

²¹ Myszor, Józef (1996). S. Adamski. [W:] Pater, Mieczysław red. (1996). *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku*. Katowice: Księgarnia św. Jacka, s. 10; Zwoźniakowa, Renata (1983). *Więcej światła. Gość Niedzielny* nr 30, s. 4.

mieckie²². W sumie dorobek wydawniczy KDK w dwudziestoleciu międzywojennym wynosił około 200 pozycji wydawniczych²³.

III. Działalność wydawnicza KDK

Księgarnia katolicka swoją działalność edytorską rozpoczęła od wydania w 1925 roku studium socjologicznego ks. Franciszka Mirka pt. *Idea odpowiedzialności w życiu społecznym. Studium socjologiczne*, Katowice 1933 (ss.146). Dzieło to, oparte było na encyklice *Rerum Novarum* i nawiązywało w swej treści do ówczesnej niespokojnej sytuacji społecznej w kraju²⁴. W roku 1927 wydano dysertację doktorską ks. T. Bromboszcza *Die Einheit des Johannes-Evangelismus*, a także dzieło zawierające teksty w pięciu językach i partie nutowe *Rituale Romanum Poloniae adaptatum*.

Publikacje KDK, wydane w latach 1925-1939, obejmowały: druki liturgiczne, muzyczne, modlitewniki, śpiewniki, katechizmy, opracowania o tematyce duszpasterskiej i społecznej oraz związane z historią i kulturą regionu, a także literaturę budującą i hagiograficzną, beletrystkę, utwory sceniczne, literaturę dla dzieci i czasopiśma diecezjalne²⁵.

Rituale Romanum dało początek szeregowi wydawnictw liturgicznych. W 1936 roku ukazało się *Rituale parvum* i *Novum Vademecum ad infirmos*, a w roku następnym *Funebrale* ks. W. Gieburowskiego, zawierające obrzędy pogrzebowe, mszę żałobną, procesję na dzień zaduszny i partie nutowe. Ponadto ukazywały się formularze mszalne dla mszałów ołtarzowych i nowe oficja brewiarzowe np. *Missa Beati Joannis Sarcander* (1933)²⁶.

Druk Rytuału wymagał wyposażenia drukarni w matryce nutowe, co zapoczątkowało rozwinięcie działu muzycznego. Wydawnictwa muzyczne reprezentowane były przez szereg interesujących pozycji, wśród których znalazły się zbiory kolęd Stanisława Ignacego Rączki

²² Mierzwa, Irena (1975). Działalność wydawnicza..., s. 126.

²³ Mierzwa, Irena (1995). Wydawnictwo diecezjalne Księgarnia..., s. 301.

²⁴ Mierzwa, Irena (1975). Działalność wydawnicza..., s. 126;

²⁵ J. Gwioździk, H. Kowalczyk, *Aprobacje księdza Jana Kudery*, [w:] *Książka Polska na Śląsku w latach 1925-1945*, pod red. M. Pawłowiczowej, Katowice 1994, s. 19.; R. Zwoźniakowa, *Więcej światła*, s. 4.

²⁶ Mierzwa, Irena (1975). Działalność wydawnicza..., s. 127; Mierzwa, Irena (1995). Wydawnictwo diecezjalne Księgarnia..., s. 302.

pt. *Kolędy i pastoralki polskie* (1936-1937) i *Hej kolęda, kolęda* (1939), a także *Gwiazda* Emanuela Grima wydana pod pseudonimem Stanisława Ślązaka²⁷ (1939) i *Pastoralki* (1935), zawierające zbiór 152 kolęd ks. Wacława Gieburowskiego.

W latach 1935-1938 z inicjatywy i pod redakcją Karola Hławiczki ukazała się szesnastotomowa *Biblioteczka Pieśni Regionalnych* zalecana przez Ministerstwo Oświaty.

Karol Hławiczka był także autorem śpiewników dla przedszkoli: *Wesołe piosenki. Zbiór łatwych piosenek dla przedszkoli i niższych oddziałów szkoły powszechnej* (1936). Wydano też *Śpiewy i śpiewki szkolne* (1937) i *Śpiewanki szkolne* (1937) autorstwa Stanisława Ignacego Rączki. *Śpiewnik pt. 75 polskich pieśni marszowych* (1931-1933) – był pierwszą próbą stworzenia polskiego repertuaru dla młodzieży do użytku młodzieży szkolnej, harcerskiej i przysposobienia wojskowego.

Dla szkół organistowskich wydano *Mały podręcznik do nauki chorału gregoriańskiego* (1938), oraz *Organy ich historia, budowa, pielęgnowanie* (1934) autorstwa ks. Roberta Gajdy. Był on również autorem *Tantum ergo na 4 głosy* (1936)²⁸. Ważną inicjatywą wydawniczą była publikacja *Chorału do książki Diecezjalny skarbiec modlitw i pieśni*. Pierwszy tom ukazał się w 1939 roku. Kolejny tom planowano wydać w 1940 roku²⁹.

Księgarnia i Drukarnia Katolicka sporo uwagi poświęcała zagadnieniom społecznym i duszpasterskim, związanym z *I Synodem Plenarnym*. Uchwały Synodu wydano trzykrotnie w 1936, 1938 i 1939 roku. Ukazało się też szereg referatów wyjaśniających problematykę

²⁷ Snoch, Bogdan (2004). Grim Emanuel. [W:] Snoch, Bogdan (2004). *Górnśląski Leksykon Biograficzny*. Katowice: Muzeum Śląskie, s. 104; Golec, Józef; Bojda, Stefania (1993). Grim Emanuel. [W:] Golec, Józef; Bojda, Stefania (1993). *Słownik biograficzny ziemi cieszyńskiej*. Cieszyn: nakł. autorów, s. 112.

²⁸ Reginek, A. (2004). Księża kompozytorzy-twórcy muzyki sakralnej na Górnym Śląsku w XX w.-Na podstawie repertuaru śpiewnika kościelnego Archidiecezji katowickiej. [W:] Myszor, Wincenty; Malina, Artur red. nauk. (2004). *Vobis episcopus Vobiscum Christianus : księga jubileuszowa dedykowana księdzu arcybiskupowi Damianowi Zimoniowi w dwudziestolecie posługi biskupiej w archidiecezji katowickiej oraz w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*. Katowice: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego; Księgarnia Św. Jacka, 384 s., [1] k. tabl. kolor.: 1 portr.; *Wia-
domości Diecezjalne* 1930, nr 2, s. 118.

²⁹ Mierzwa, Irena (1975). *Działalność wydawnicza...*, s. 127.

Synodu, np. ks. Adama Szymańskiego *Katolicka myśl społeczna w uchwałach synodu plenarnego* (1938)³⁰. Dla bliższego zapoznania się z problematyką synodalną Księgarnia katolicka rozpoczęła w 1939 serię publikacji *Przyjdź Królestwo Twoje. Biblioteczka Uchwał Synodu Polskiego*. Z tej serii ukazały się tylko trzy tomy: ks. Michała Wyszyńskiego, *Co katolik powinien wiedzieć o prawie kanonicznym* (1939), ks. Bolesława Kominka *Synod Polski* i ks. Herberta Bednorza, *Kościół a sprawy społeczno-gospodarcze* (1939). Wybuch II wojny światowej uniemożliwił dalszą kontynuację serii wydawniczych.

Wśród publikacji o charakterze społecznym i duszpasterskim należy wymienić listy pasterskie bp Stanisława Adamskiego na *Wielki Post roku 1935* (1935) oraz *Mowy żałobne* m.in. Ks. Józefa Gawliny *Mowa żałobna* wygłoszona na dzień 15 stycznia 1937 roku na pogrzebie ks. Teofila Bromboszcza w katedrze katowickiej w 1937 roku, oraz książki charakteryzujące aktualne zagadnienia duszpasterskie np. bp Adamskiego *Z zagadnień i trudności duszpasterskich diecezji śląskiej* (Katowice 1937).

Biskup Adamski podjął próbą zbliżenia Śląska, wystawionego na wpływy niemieckie, do kręgu kultury francuskiej, tradycyjnie bliższej inteligencji polskiej, co przedstawił właśnie w swojej książce *Z zagadnień i trudności duszpasterskich diecezji śląskiej*³¹. Na szczególną uwagę zasługują również pozycje poświęcone masonerii. Od 1934 roku rządcą diecezji śląskiej prowadził rozmowy z Mieczysławem Skrudlikiem, cenionym znawcą tematyki związanej z wolnomularstwem, w sprawie napisania przez niego książki traktującej o tym ruchu w Polsce. Biskupowi zależało, aby przedstawił powiązania i współpracę z masonerią. Dnia 7 lutego 1935 roku biskup podziękował autorowi za manuskrypt pt. *Masoneria w Polsce*. Prosił też o dokonanie drobnych zmian wyrazowych, gdyż zdaniem biskupa mogły one urazić Ministerstwo Szkolnictwa, które w czasie urzędowania Waclawa. Jędrzejewicza stało się bardziej przychylnie Ko-

³⁰ Tamże, s. 130.

³¹ Adamski, Stanisław (1937). *Z zagadnień i trudności duszpasterskich diecezji śląskiej*. Katowice: nakład i druk Księgarni i Drukarni Katolickiej s.a., s. 12.

ściołowi³². Pragnął aby całość zagadnień związanych ze szkolnictwem poszła w tym samym kierunku, co jego wypowiedzi podczas Zjazdu Delegowanych Katolickiego Stowarzyszenie Mężów Katolickich, który odbył się 22 lipca 1934 roku. Biskup Adamski przesłał autorowi swoją książkę *Nasz stosunek do państwa*, aby ten mógł skonfrontować ją z jego zapatrywaniami³³. Natomiast w swoim liście skierowanym do kierownictwa drukarni prosił o przełożenie mu propozycji odnośnie formatu, papieru i okładki³⁴.

W tym samym czasie bp Adamski podjął starania o uzyskanie praw autorskich na tłumaczenie książki francuskiego autora Jeana Marques-Riviery pt. *Wolnomularstwo a szkoła*. Rozmowy z autorem zakończone sukcesem prowadził wydelegowany przez niego na studia do Paryża ks. Herbert Bednorz³⁵. Dodatkowo biskup uzyskał zgodę na tłumaczenie *Państwa w okowach masonerii* tegoż samego autora, napisanej pod pseudonimem *A.G. Michel*. Z prośbą o znalezienie kompetentnego tłumacza tej pozycji zwrócił się do ks. Ferdynanda Machaya z Krakowa. Niestety pojawiły się trudności we właściwym zrozumieniu problematyki, a tym samym w poprawnym jej tłumaczeniu. Korekty dokonywał sam Adamski, który dla uzyskania najbardziej wiarygodnego obrazu działań prowadzonych przez masonerię znalazł odpowiednich tłumaczy³⁶. Ostatecznie książka pt. *Wolnomularstwo a szkoła* ukazała się w 1936 roku w tłumaczeniu Anny Drużbackiej, natomiast opracowanie *Państwo w okowach masonerii* zostało przetłumaczone przez K. M. Morawskiego, kandydata na urząd prezydenta RP³⁷.

W okresie międzywojennym wydawnictwo katolickie było zaangażowane w polemikę na temat charakteru szkoły. Pokłosem tej

³² *Wielka Encyklopedia PWN*. T. 12. (2001). Warszawa: Państwowe wydawnictwo Naukowe, s. 556.

³³ AAKat. Drukarnia i Księgarnia Katolicka S. A w Katowicach (1934-1936), sygn. 173, Pismo S. Adamskiego do M. Skrudlika z 7 II 1935.

³⁴ Tamże, Pismo bpa Adamskiego do kierownictwa KDK w Katowicach z 20 XII 1934.

³⁵ Tamże, Pismo bpa Bednorza do bpa S. Adamskiego z 17 I 1935.

³⁶ Tamże, Pismo S. Adamskiego do ks. Wilhelma Szymbora z 31X 1935.

³⁷ Krukowski, Stanisław (1990). *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1921 r.* [W:] Kallasa, Marian red. (1990). *Konstytucje Polski: studia monograficzne z dziejów polskiego konstytucjonalizmu*. T. 2 Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, s. 86.

dyskusji były pozycje książkowe m.in. praca ks. Juliusza Bieńka pt. *Szkoła katolicka na Śląsku* (1938), i opracowanie ks. Michała Klepacza pt. *Kierunki organizacyjne oraz ideały wychowawcze we współczesnym szkolnictwie polskim* (1937)³⁸. Pozycja ta powstała na życzenie bp. Stanisława Adamskiego, który czynił starania o usankcjonowanie szkoły wyznaniowej w Polsce. Zwrócił się on w 1930 roku do ks. M. Klepacza z Kielc, autora książki pt. *Duchowieństwo a nowoczesne prądy w szkole polskiej* (Katowice, 1933) z prośbą o zgodę na ponowne wydanie swojej książki, pod zmienionym tytułem. Biskup katowicki uważał, że pozycja ta powinna być dostępna nie tylko dla duchowieństwa, ale też w ostatecznej rozgrywce o szkołę katolicką. Zasugerował także autorowi, że mogłaby być wydana w KDK lub NIAK dopiero po dokonaniu w niej korekt i uzupełnień³⁹. Wskazywał na fakt, że publikacja ta rzuci światło na ideologię jaką kieruje się Związek Nauczycielstwa Polskiego oraz na przynależności tego związku do francuskiej organizacji, zależnej od łoży Wielkiego Wschodu Francji. Proponował, aby przedstawić stanowisko rządu i kolejnych ministrów oświaty w sprawie religii katolickiej, wreszcie sprzeczności, wynikające w tym względzie z działalności poszczególnych urzędników państwowych.

Ks. prof. Michał Klepacz w przedmowie chciał umieścić nazwisko bpa Adamskiego jako inicjatora drugiego wydania. Ordynariusz katowicki odmówił jednak, ponieważ nie chciał, aby pracę na rzecz szkoły wyznaniowej kojarzono z jego działalnością. Zaprezentowana książka Michała Klepacza pt. *Kierunki organizacyjne oraz ideały wychowawcze we współczesnym szkolnictwie polskim* ukazała się w 1937 roku nakładem Księgarni i Drukarni Katolickiej w Katowicach⁴⁰.

Szerokie uwzględnienie w wielu pozycjach wydawanych przez KDK znalazły zagadnienia rodziny, małżeństwa i wychowania⁴¹. Należą do nich odczyty o małżeństwie chrześcijańskim ks. Roberta Mädera pt. *Wielka Tajemnica*, broszury ks. A. Poszwy pt. *Małżeń-*

³⁸ Mierzwa, Irena (1975). *Działalność wydawnicza...*, s. 130.

³⁹ AAKat, KBA, KDK, Pismo bp S. Adamskiego do ks. M. Klepacza z 10 II 1936. (1936), sygn. KBA 174.

⁴⁰ Tamże, Pismo ks. bp S. Adamskiego do ks. M. Klepacza, 15 VI 1936. (1936), sygn. KBA 174.

⁴¹ Mierzwa, Irena (1994). *Z herbem Odrowążów...*, s. 181.

stwo chrześcijańskie i rodzina w uchwałach Synodu Plenarnego (1938) czy też dzieła W. Förestera pt. *Stare i nowe wychowanie* (1938), *Wychowanie religijne dziecka* (1939) i *Twoje dzieci i ty* (1939). Inspiracją do wydania tych tytułów była encyklika Ojca Świętego Piusa XI *O małżeństwie chrześcijańskim*, wydana w języku polskim w 1930 przez KDK⁴². Do tego kręgu tematycznego należą również książki dotyczące regulacji urodzin: dr A. Sawickiego pt. *Regulacja urodzeń w świetle nauki Kościoła katolickiego* (1937), A. B. Eugenika *Wobec społeczeństwa i Państwa* (1937) i bardzo popularna pozycja E. Burger pt. *40 lat w służbie bociana* (1931)⁴³.

Sprawom wychowania poświęcona była książka, H. Fritcha pt. *Matko dziecko Twoje* (1937), zawierająca wskazówki dla rodziców w kształtowaniu rozwoju psychicznego i moralnego swoich pociech, oraz publikacja wspomnianej wyżej E. Burger pt. *Dziewczęta z bocznej ulicy* (1935).

Beletrystyka dla dzieci i młodzieży również należała do zainteresowań edytorskich Księgarni. W okresie międzywojennym opublikowano siedem tytułów o tematyce moralizatorskiej i przygodowej w serii pt. *Dzieci Boże*. Zawierały one 35 opowiadań, które miały zachęcić dzieci do częstej Komunii świętej oraz do wstępowania do Krucjaty Eucharystycznej. Stanisława Dańdówna była autorką dwóch książeczek dla dzieci pt. *Aniol Stróż* (1938) i *Przygody Fucinki* (1937 i 1938)⁴⁴. Dla młodzieży wydano książki Marii Reutt Stabrowskiej pt. *Księżniczka José* (1933). Publikacja ta przybliżała losy najmłodszej córki króla Belgii w czasie I wojny światowej. Księżniczka nosła wtedy pomoc potrzebującym i biednym, dzięki czemu zdobyła uznanie narodu, a także *Baškę. Bezimienni bohaterowie* (1933). Recenzent Księgarni i Drukarni Katolickiej napisał o tej książce, iż *tchnie świeżością wiosennej młodości, gorącym umiłow-*

⁴² Mierzwa, Irena (1995). Wydawnictwo diecezjalne Księgarnia..., s. 306; *Wiadomości Diecezjalne* 1936, nr 2, s. 118.

⁴³ *Wiadomości Diecezjalne* 1932, nr 4, s. 160.

⁴⁴ Krasoń, K. (1994). *Książki dla dzieci i młodzieży wydane nakładem Księgarni i Drukarni Katolickiej w Katowicach w latach 1925-1939 (rekonstrucja Badawczy)*. [W:] Pawłowiczowa, Maria (1994). *Książka polska na Śląsku w drugiej połowie XIX wieku: zarys problematyki*. Katowice: Śląsk, s. 73.

niem ojczyzny, poświęceniem się dla dobra wspólnej sprawy i czynami „szaleńcymi”, w myśl hasła „ mierz siły na zamiary”⁴⁵.

Stosunkowo niewiele publikacji KDK w okresie międzywojennym bo tylko 5 pozycji dotyczyło popularnej na Śląsku hagiografii. Stanowiły je książki: Marii Reutt Stabrowskiej pt. *Legendy o świętych* (1932), ks. Władysława Staincha pt. *Święty Jacek Odrowąż, pierwszy ślązak w chwale Bożej* (1934) i karmelity o. Bernarda pt. *Jej śladem. Święta Teresa wzorem młodych katoliczek* (1939). Taki stan rzeczy był spowodowany dużym nasyceniem rynku literaturą hagiograficzną wydawaną głównie przez Karola Miarkę⁴⁶. Zarząd księgarni katolickiej planował wydawanie w przyszłości własnego zbioru życiorysów świętych polskich i śląskich⁴⁷.

Z inicjatywy ks. bp. Stanisława Adamskiego powstał *Skarbiec modlitw i pieśni*. Jego opracowaniem zajął się ks. Wawrzyniec Pucher proboszcz parafii piekarskiej. W 1933 roku rządcą diecezji pisał: *pragnę aby Skarbiec stał się przede wszystkim prawdziwie skarbnicą świętych myśli i źródłem pomocy dla uświęcenia duszy*⁴⁸. Przed ukazaniem się *Skarbca* najbardziej rozpowszechnionym modlitewnikiem na Śląsku była *Droga do nieba*, wydana przez ks. Ludwika Skowronka⁴⁹, proboszcza w Bogucicach, a drukowana w Raciborzu⁵⁰. *Skarbiec modlitw i pieśni* publikowany był od 1933 roku. Oprócz wydania pełnego, podstawowego, ukazały się wydania skrócone (wyd. B). Ponadto były wersje dla osób o słabym wzroku (wyd. C), dla dzieci (Skarbczyk) i młodzieży (wyd. D). Zdaniem biskupa Adamskiego chodziło o wspólny modlitewnik dla wszystkich miesz-

⁴⁵ Tamże, s. 79; Katalog Nakładowy KDK 1933, s. 11.

⁴⁶ Mierzwa, Irena (1976). *Działalność wydawnicza Karola Miarki Młodszeo*. Opole: Instytut Śląski, 198, [2] s.: il., 1 portr.

⁴⁷ Mierzwa, Irena (1975). *Działalność wydawnicza...*, s. 131.

⁴⁸ AAKat, KBA, KDK (1925-1947), Pismo bpa Stanisława Adamskiego do KDK w Katowicach z 26 II 1933, KBA C 5; Balion, F. (1972). *Skarbiec modlitw i pieśni w latach 1933-1939 odbicie problemów pastoralno-liturgicznych w diecezji katowickiej w poszczególnych wydaniach*. Kraków [Biblioteka Teologiczna UŚ].

⁴⁹ Worbs, Krystian (1994). *Droga do nieba* ks. Ludwika Skowronka – modlitewnik powstały w Bogucicach. [W:] Świątkiewicz, Wojciech; Wycisło, Janusz red. nauk. (1994). *Parafia bogucicka: tradycja i współczesność*. Katowice: Societas Scientiis Favendis Silesiae Superioris Instytut Górnośląski, s. 152-168.

⁵⁰ Smolorz, M. *Diecezja katowicka wczoraj*, s. 48.

kańców Śląska, zarówno dla tych antohtonów, jak i dla przybyszów z centrum kraju⁵¹.

Wśród innych modlitewników wydanych przez KDK warto wymienić recytację chóralną ks. Jana Bujary pt. *W holdzie Chrystusowi Królowi* (1936) i modlitewnik dla dzieci pt. *Dziecię i Jezus* (1935). KDK wydawała także w języku polskim i niemieckim diecezjalne podręczniki do nauczania dzieci ks. T. Bromboszcza pt. *Katechizm rzymsko-katolicki* i *Mały katechizm rzymsko-katolicki*⁵².

W dorobku edytorskim KDK znalazły się pozycje dotyczące dziejów Śląska. Były to książki przedstawiające dzieje parafii, miejscowości i regionu oraz sylwetki zasłużonych Ślązaków. Ilustracją tych słów mogą być dwie publikacje ks. Józefa Knosały *Bielszowice, Kończyce, Pawłów. Historyczny zarys* (1928) i *Parafia Radzionkowska. Jej dawniejsze i dzisiejsze stosunki* (1926).

W roku 1938 KDK rozpoczęła publikację *Bojowników o Wolność Śląska*. W tej serii edytorskiej znalazło się 6 tomików: Mieczysława Tobiasza pt. *Andrzej Mielecki, Piotr Niedurny, Nauczyciel Wincenty Janas. Szkic monograficzny*, ks. Emila Szramka pt. *Juliusz Ligoń, i ks. Antoni Miczek- braterstwa miłośnik* i ks. Jana Kudery pt. *Ks. Antoni Stabik - najpopularniejszy kapłan Górnego Śląska* Dzieje walki o polskość ziem regionu oraz sylwetki śląskich działaczy politycznych, oświatowych i pisarzy przedstawił Mieczysław Tobiasz w pracy pt. *Pionierzy odrodzenia narodowego na Śląsku (1763-1890)*, wydanej w 1937 roku⁵³.

KDK, nie mogła w swej działalności wydawniczej pominąć beletrystyki. Dział ten, reprezentowany jest zaledwie przez kilka tytułów, a dotyczył głównie tematyki społeczno-moralnej i sensacyjnej. Wydano tu powieści Marii Czeskiej Mączyńskiej pt. *Otworzyło się okno na świat*, Aleksandry Rachmanowej pt. *Trylogia* (1937), Zofii Kosak, pt. *Beatum scelus* (1937) oraz zbiór psalmów Jana Czara *Rwijmy, rwijmy śliczne róże* (1932). Liczba wydanych książek była odbiciem trudności, na jakie natrafiło wydawnictwo w tej dziedzinie, gdyż śląskie środowisko literackie nie było bogate w wybitne talenty,

⁵¹ Zwoźniakowa, Renata (1983). Więcej światła. *Gość Niedzielny* nr 30, s. 4.

⁵² Mierzwa, Irena (1975). *Działalność wydawnicza...*, s. 128.

⁵³ Tamże, s. 129.

a autorzy katoliccy o znanych nazwiskach mieli już w latach trzydziestych swoich wydawców⁵⁴.

Biskup Adamski zainicjował również edycję dwóch serii wydawniczych: *Życiorysy Bohaterów Czynu* - 19 tomików i *Biblioteka Sceniczna* 39 tomików⁵⁵. Książki z serii *Biblioteka Sceniczna* służyły pomocą dla zespołów teatralnych, które w czasie dwudziestolecia międzywojennego prowadziły bardzo ożywioną działalność na Śląsku. Seria ta została pomyślana jako materiał repertuarowy dla Sodalicii Mariańskich i Katolickich Stowarzyszeń Młodzieży. Zawierała treści o charakterze moralizatorskim, oparte na motywach popularnych utworów znanych pisarzy⁵⁶ i przetłumaczone przez Stefana Kosko Część tomików wyszła spod pióra rodzimych autorów, m in. Józefa Nałęcza.

Wspomniane sztuki należały do trzech kręgów tematycznych: religijnego, patriotycznego i moralnego. Wybrane tomiki zawierały didaskalia i streszczenie utworu. O ich dużej popularności mogą świadczyć wznowienia wielu tytułów, dokonanych przez KDK od 1946 roku. Sztuki drukowane w *Bibliotece Scenicznej* miały *przemówić do dusz widza i uszlachetnić*⁵⁷. W serii *Życiorysy Bohaterów Czynu* przedstawiono zasłużonych ludzi dla wspólnoty Kościoła i życia społecznego. Tomiki były pomyślane jako materiał pomocniczy dla Akcji Katolickiej⁵⁸.

IV. Druki zwarte zlecone

Osobną grupę publikacji, realizowanych w katowickiej Oficynie stanowią druki zwarte zlecone przez instytucje, stowarzyszenia i organizacje katolickie. Zdecydowana ich większość została wydrukowana przez KDK w okresie międzywojennym. Zleciennodawcami było wiele instytucji, m.in. Kuria Diecezjalna, Komitet Budowy Katedry, Naczelny i Diecezjalny Instytut Akcji Katolickiej, Katolickie

⁵⁴ Z. Hierowski, *Życie literackie na Śląsku w latach 1922-1939*, Katowice, 1984, s. 133-135.

⁵⁵ J. Myszor, *S. Adamski*, (hasło), [w:] *Słownik biograficzny katolickiego*, s. 10.

⁵⁶ Mierzwa, Irena (1975). *Działalność wydawnicza...*, s. 131; I. Mierzwa, *Wydawnictwo diecezjalne*, s. 306.

⁵⁷ *Księgarnia i Drukarnia Katolicka. Spółka Akcyjna w Katowicach. Przegląd wydawnictw. Rok 1937, nr 2. Katowice 1937*, s. 19.

⁵⁸ Mierzwa, Irena (1975). *Działalność wydawnicza...*, s. 131.

Stowarzyszenie Mężów Diecezji Katowickiej, Biblioteka Misji Wewnętrznej, Wydawnictwo św. Stanisława Kostki oraz sami autorzy.

Najliczniejszą grupę publikacji KDK, stanowią broszury i książki dotyczące historii Śląska. Do godnych odnotowania należą: *Dzieje i rozwój wielkich Katowic* (1926), wydane nakładem Magistratu Wielkich Katowic⁵⁹, *Odrodzenie Górnego Śląska* wydane nakładem Jana Jakuba Kowalczyka (1932)⁶⁰. Na uwagę zasługuje również broszurka Emmanuela Imieli i Piotra Maślankiewicza pt. *Jak lud śląski wrócił do Polski* (mająca trzy wydania w 1936 roku) oraz broszurka Ludwika Ręgowicza *Górny Śląsk w czasie plebiscytu i II powstania* (1931) wydana przez Komitet Obchodów Uroczystości 3 – go Powstania Śląskiego w Katowicach.

Kolejna liczna grupa to druki dotyczące problematyki duszpasterskiej, zlecone Wydawnictwu przez Misję Wewnętrzną, bpa. Stanisława Adamskiego, Katolickie o Stowarzyszenie Mężów i Diecezjalny Instytut Akcji Katolickiej. Charakter dokumentu ma dziś cenna praca poświęcona ks. Janowi Kapicy, świetnemu mówcy pt. *Kazania – mowy – odezwy* (1933), zawierająca kazania okolicznościowe oraz mowy na tematy światopoglądowe i trzeźwościowe, a także z okazji inauguracji budowy katedry w Katowicach⁶¹.

Do trzeciej grupy należy literatura piękna dla dorosłych, reprezentowana przez zbiory wierszy Emanuela Imieli pt. *Zbiór wierszy* (1938), E. Kubalskiego pt. *Na sokołą nutę* (1938) i Jana Czara pt. *Dzieje kobiety* (1935), wydane nakładem Wydawnictwa św. Stanisława w Katowicach. Wśród powieści na uwagę zasługuje *Zbójnik – opiekun* (1929) Jana Jakuba Kowalczyka i utwór sceniczny *Dziecię Marii* (1938) przeznaczony dla Sodalicji Mariańskich Panien. W 1935 roku ukazały się dwie książki Feliksa Steuera, piszącego pod pseudonimem F. Res, pt. *Gwojźdźaurz* i *Z naszej żymy slunskiej*.

Księgarnia i Drukarnia Katolicka drukowała na zlecenie także modlitewniki, wśród których znajdują się trzy edycje *Mszy św. recy-*

⁵⁹ *Dzieje i rozwój Wielkich Katowic jako ośrodka Górnośląskiego przemysłu i stolicy autonomicznego woj. śląskiego* (1926). Katowice, 252 s.

⁶⁰ Kowalczyk, Jan Jakub (1932). *Odrodzenie Górnego Śląska*. Katowice: nakł. autora, 86 s.

⁶¹ Szczykała, B. (1993). *Działalność wydawnicza Księgarni i Drukarni Katolickiej (1925-1946), oraz Księgarni św. Jacka (1946-1990) w Katowicach: zarys monograficzny*. Katowice (mps).

towanej, opublikowane w 1934, 1935, 1937 roku nakładem Diecezjalnego Sekretariatu Misji Wewnętrznej, oraz *Magnificat. Modlitewnik i podręcznik sodalicyjny* (1935). W 1939 roku opublikowano czterotomowy brewiarz F. Pusteta *Breviarum Romanum*⁶² w dwóch formatach (12° i 18°).

Katechetykę reprezentują cztery pozycje, których autorem i wydawcą był ks. Teofil Bromboszcz. Są to: *Katechizm katolicki dla wiernych i szkół* z 1929 i 1934 roku (wydany również w języku niemieckim) oraz *Mały katechizm katolicki dla średnich klas szkół powszechnych*, wydany 1931 roku. Tematyce wychowania poświęcona była książka bpa Stanisława Adamskiego pt. *Szkoła wedle nauki Kościoła i uchwał Synodu* (1939), wydana wcześniej w Poznaniu przez Naczelny Instytut Akcji Katolickiej⁶³.

Wśród wydawnictw muzycznych na uwagę zasługują praca ks. Roberta Gajdy pt. *Nauka harmonii* (1933) która służyła jako podręcznik dla szkół organistowskich, seminariów nauczycielskich i miłośników muzyki kościelnej. Nakładem Komitetu Budowy Katedry ukazała się broszura ks. Emila Szramka pt. *Jak budowano katedry* (1932). Pozycja ta była sprawozdaniem z placu budowy katedry katowickiej.

Prawo reprezentuje *Śląska ustawa o ochronie lokatorów* (1936) opracowana przez Alfonsa Dziecioła i Edmunda Kazimierczyka a także *Ustawa Sejmu Śląskiego 1922-1932*, wydane nakładem Marszałka Sejmu Śląskiego⁶⁴. W okresie międzywojennym Księgarnia i Drukarnia Katolicka wydrukowała również pozycje należące do działów: rozważań religijnych, biografii i komunizmu. Wśród rozważań religijnych wymienić należy *Małą Tajemnicę* o. Cassiana Karga, wydaną w 1935 i 1937 roku. Dział biografii reprezentują dwie pozycje: Franciszka Śniegoty pt. *Jan Henryk Pestalozzi* (1927) i Jana Śnieszki pt. *Fragmenty z życia Jego Świątobliwości Papieża Piusa XI w Polsce* (1929)⁶⁵.

⁶² *Katalog nakładowy Księgarni i Drukarni Katolickiej. Spółki Akcyjnej na rok 1936.* [B.m., b.r], s. 10.

⁶³ Mierzwa, Irena (1975). *Działalność wydawnicza...*, s. 130.

⁶⁴ Szczykała, B. (1993). *Działalność wydawnicza...*, s. 55.

⁶⁵ *Katalog nakładowy Księgarni i Drukarni Katolickiej Spółka Akcyjna na rok 1939.* [B.m., b.r], s. 18.

W 1938 roku Centralne Biuro Porozumienia Antykomunistycznego w Warszawie zleciło KDK do druku książkę Henryka Glassa pt. *Wpływ kominternu wśród nauczycieli*, która miała ostrzegać przed zgubnym oddziaływaniem komunistów na członków Związku Nauczycielstwa Polskiego⁶⁶.

Ostatnią grupę publikacji zleconych do druku stanowią księgi liturgiczne, literatura piękna dla dzieci i młodzieży opracowania literatury i prace socjologiczne. Księgi liturgiczne reprezentuje *Rituale Romanum Ecclesiae Poloniae adaptum* (1928), dzieło wydane w pięciu językach⁶⁷. Dla młodzieży wydano powieść pt. *Igraszki lwowskie*, autorstwa Jana Zygmunt (1933)

Kwestie gospodarcze, narodowe i społeczne na Śląsku polskim porusza praca Jana Jakuba Kowalczyka pt. *U wrót przewrotu* (1934), należąca do działu socjologii. W 1934 roku powstała książka Ludwika Łakomego pt. *Piśmiennictwo śląskie przed założeniem Akademii Krakowskiej*. Autor poświęcił swoje dzieło Towarzystwu Przyjaciół Nauk na Śląsku. Omawiana publikacja jednak nie spotkała się z uznaniem, dlatego też planowana do druku jej druga część nigdy się nie ukazała⁶⁸.

V. Druki periodyczne - własne i zlecone

Akcję wydawniczą Administracja Apostolska Śląska Polskiego rozpoczęła od założenia własnego czasopisma, jakim był *Gość Niedzielny*. Pierwszy numer ukazał się 9 września 1923 roku w objętości 8 stron formatu 24x33cm. Jego podtytuł brzmiał: *Tygodnik dla ludu katolickiego Administracji Apostolskiej Śląska Polskiego*. Pomysł wydawania *Gościa* wyszedł od ks. dr Augusta Hlonda, a pierwszym jej redaktorem został ks. dr Teodor Kubina.

Początkowo *Gość Niedzielny* drukowany był w zakładzie Karola Miarki Sp. Wydawnicza z ogr. por. w Mikołowie, a w 1933 roku został wydzierżawiony Księgarni i Drukarni katolickiej S.A. w Katowicach⁶⁹. Na mocy umowy eksploatacyjnej z 2 stycznia 1933 roku,

⁶⁶ Tamże, s. 18.

⁶⁷ Mierzwa, Irena (1975). *Działalność wydawnicza...*, s. 126.

⁶⁸ Rec. Szramka, E. (1938). *Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku* nr 6, s. 356-357.

⁶⁹ Gawor, Józef (1975). *Czasopisma diecezji katowickiej. Nasza Przeszłość* R. 44, s. 147.

która dotyczyła pism będących własnością diecezji Kuria katowicka oddała KDK następujące czasopisma: *Gość Niedzielny* i *Der Sonntagsbote* (Zwiastun Niedzielny) z dodatkami oraz *Głos Misji Wewnętrznej*. Zgodnie z tą umową KDK miała prowadzić wymienione czasopisma w czasie trwania dzierżawy na własny rachunek, a w zamian za zyski bilansowe zwolniona była z płacenia czynszu diecezji. Powyższą umowę zawarto na rok z zastrzeżeniem, że będzie automatycznie przedłużana o kolejny rok, o ile strona przeciwna nie wypowie jej listem poleconym na trzy miesiące wcześniej. Kuria Diecezjalna zastrzegła sobie przy tym prawo decydowania o wyborze redaktora naczelnego, kierunku i treści pisma zarówno w dziale redakcyjnym jak i ogłoszeniowym, a także prawo decydowania o rozbudowie, zmianach, zasadniczym składzie pisma, objętości oraz o cenach w sprzedaży detalicznej i abonamentowej⁷⁰. Przekazanie KDK w dzierżawę wspomnianego czasopisma było doskonałym posunięciem ze strony biskupa Adamskiego, gdyż zyski czerpane z ich sprzedaży pomogły wydawnictwu przetrwać finansowo trudny okres⁷¹.

W okresie międzywojennym *Gość Niedzielny* miał kilka dodatków: *Front Katolicki* (od 26 grudnia 1926 roku), *Mały Gość Niedzielny*, (od 1927 roku), *Dom i Szkoła*, *Młodzież Katolicka* oraz parafialny dodatek *Wiadomości Mysłowickie*. Dodatki te były bezpłatne i ukazywały się co 2 tygodnie.

Księgarnia i Drukarnia Katolicka została nakładcą *Gościa Niedzielnego* od nr 45 z 1938 roku, a od nr 1 z 1939 jego wydawcą,⁷² a także nakładcą pisma pt. *Hejnal* poświęconego sprawie odrodzenia duchowego. Jego redaktorem był Marian Sławiński. Ta efemeryda, ukazująca się w latach 1938-1939, o objętości 4 stron i nakładzie 2800 egzemplarzy, poruszała tematykę przygotowań do misji parafialnych, życie religijne, a także podstawowe prawdy wiary⁷³. Dla katolickiej młodzieży pozaszkolnej publikowany był dodatek *Młodzież Katolicka*. Numer 1 ukazał się 3 października 1926 roku

⁷⁰ AAKat, KBA, KDK (1925-1947), sygn. KBA C5.

⁷¹ Szczykała, B. (1993). *Działalność wydawnicza...*, s. 43.

⁷² Zieliński, Zygmunt oprac. (1981). *Bibliografia katolickich czasopism religijnych w Polsce 1918-1944*. Lublin: Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, s. 119, poz. 214.

⁷³ Tamże, poz. 231, s. 124.

o objętości 4-8 stron i formacie 31 x 23,5 cm. Jego problematyka dotyczyła dokumentów papieża i biskupów, a także doniesień związków młodzieżowych. Dwutygodnik ten zamieszczał również artykuły na tematy światopoglądowe i propagujące trzeźwość⁷⁴.

Dla katolików niemieckich, którzy na mocy Konwencji Genewskiej, obowiązującej na terenach plebiscytowych Górnego Śląska do 1936 roku posiadali równe prawa z ludnością polską, administrator apostolski ks. August Hlond założył tygodnik *Der Sonntagsbote*. Podtytuł posiadał nazwę *Wochenschrift der apostolischen Administration Polnisch – Schlesien*. Tygodnik ten powstał z chęci uniezależnienia się od administracji apostolskiej Śląska Polskiego od archidiecezji wrocławskiej, która wydawała *Posłańca Niedzielnego* dla katolików polskich oraz *Sonntagsblatt* dla ludności niemieckiej⁷⁵. Redaktorami *Der Sonntagsbote* byli kolejno księża: Maksymilian Wojtas, Franciszek Dobrowolski, Alojzy Dyllus, Ryszard Cichy, Bolesław Kominek i Franciszek Wosnitza. Pismo to miało trzy dodatki: *Der Kindersonntag* – przeznaczony dla dzieci *Christusjugend* dla młodzieży i *Die Innere Mission*⁷⁶. Tygodnik ten publikowany był w objętości 12-16 stron, zależnie od dodatków drukowany był w nakładzie od 6 561 (1935) do 8 689 egzemplarzy (1930)⁷⁷.

Mały Gość Niedzielny – jeden z najbardziej znanych dodatków *Gościa Niedzielnego* – drukowany był z myślą o najmłodszych czytelnikach. Jego tytuł brzmiał *Mały Gość Niedzielny poświęcony dzieciom polskiej*. Wychodził od 26 grudnia 1926 roku i był dwutygodnikiem o objętości ośmiu stron i formacie 23x15 cm. Problematyka *Małego Gościa* obejmował opowiadania budujące dla dzieci, liturgię, modlitwę, polskie zwyczaje religijne. Na jego łamach publikowano również artykuły o prawdach wiary i prowadzonych misjach, zamieszczano również korespondencje z czytelnikami⁷⁸.

Kolejnym czasopismem publikowanym przez Kurię Diecezjalną, a dzierżawionym przez KDK był *Głos Misji Wewnętrznej*, który powstał z inicjatywy bpa Stanisława Adamskiego. Redaktorami tego

⁷⁴ Tamże, poz. 490, s. 184-184.

⁷⁵ Gawor, Józef (1975). *Czasopisma...*, s. 152.

⁷⁶ Tamże, s. 153-154.

⁷⁷ Zieliński, Zygmunt oprac. (1981). *Bibliografia...*, poz. 458, s. 175.

⁷⁸ Tamże.

pisma byli księża: Józef Czernecki, Bolesław Kominek, Hilary Gwóźdź, Ludwik Kosyrzyk i ks. Wilhelm Salbert.

Biskup Adamski w znacznej mierze wpływał na treść tego pisma, uważał że powinno ono podejmować sprawy społeczne w aspekcie wiary i moralności katolickiej, dlatego też jego problematyka obejmowała tematy formacji apostołatu świeckich, zagadnień wiary, modlitwy oraz rekolekcji zamkniętych. Ponadto zamieszczano tam sprawozdania Misji Wewnętrznej⁷⁹. Miesięcznik drukowany był w formacie 15x30 cm, i posiadał objętość 32 strony oraz kolorową, kartonową wkładkę. Wysokość nakładu trudno dziś ustalić ze względu na brak dokumentacji⁸⁰. Ostatni numer ukazał się w maju 1939 roku. Łącznie wydano osiem roczników⁸¹.

Front Katolicki, który ukazywał się od 1935 roku był organem Stowarzyszenia Akcji Katolickiej na Śląsku. Ukazywał się co tydzień jako dodatek bezpłatny do *Gościa Niedzielnego*, o formacie 20x16 i objętości czterech stron. Redaktorem *Frontu Katolickiego* był ks. Bolesław Kominek. Od roku 1937 ukazywał się z podtytułem *Pismo dla wszystkich*. Jego problematyka do 1937 roku była typową dla pism diecezjalnych Misji Katowickiej, więcej natomiast publikował artykułów wychowawczo – światopoglądowych. Ostatnie trzy roczniki poruszały głównie problem walki z ateizmem. Ostatni 36 numer 5 rocznika, wydrukowano z datą 3 września 1939 roku. Łącznie ukazało się pięć roczników w latach 1935 do 1939⁸².

Wśród wydawnictw Kurii Katowickiej, a drukowanych przez Księgarnię i Drukarnię Katolicką odnajdujemy jeszcze *Schematyzm diecezji śląskiej (katowickiej) Apostoła Trzeźwości i Dzwonka Maryi*. Wychodzący od 1924 roku *Przegląd Administracji Apostolskiej Śląska Polskiego na rok [...]*, drukowany w zakładzie Karola Miarki Młodszeo w Mikołowie, dwa lata później zmienił tytuł na *Schematyzm diecezji śląskie (katowickiej)*, a w 1928 roku stał się *Rocznikiem diecezji śląskiej (Katowickiej)*. Drukowany od 1929 roku przez KDK w Katowicach był pismem o charakterze urzędowym⁸³.

⁷⁹ Zieliński, Zygmunt oprac. (1981). *Bibliografia...*, poz. 190, s. 112-113.

⁸⁰ Gawor, Józef (1975). *Czasopisma...*, s. 155.

⁸¹ Zieliński, Zygmunt oprac. (1981). *Bibliografia...*, poz. 190, s. 112.

⁸² Tamże, poz. 164, s. 105.

⁸³ Tamże, poz. 657 s. 234.

Periodykiem o podobnym urzędowym charakterze, założonym po erygowaniu diecezji katowickiej, były *Wiadomości Diecezjalne*, organ urzędowy Śląskiej Kurii Biskupiej, przeznaczony dla duchowieństwa śląskiego. Od chwili jego powstania aż do wybuchu II wojny światowej, periodyk ten drukowany był przez Księgarnię i Drukarnię Katolicką. Na Zlecenie Zarządu Diecezjalnego Stowarzyszeń Abstyneckich wydawano *Apostoła Trzeźwości*, który był miesięcznikiem poświęconym ruchowi trzeźwości na Śląsku. Przyносił wiadomości ze zjazdów abstynenckich, informował o szkodliwości nadużywania alkoholu, między innymi poprzez publikacje danych statystycznych⁸⁴. Jako bezpłatny dodatek do *Gościa Niedzielnego* ukazywał się niespełna rok bo od maja do września 1927 roku, w objętości 8 stron i formacie 23x16 cm.

Kolejny periodyk – *Dzwonek Maryi* został założony, przez Ojców Misjonarzy Słowa Bożego w 1921 roku jako *Miesięcznik ilustrowany dla Kongregacji Mariańskich*. Od samego początku wydawano go w Bytomiu, lecz po podziale Śląska w 1922 roku, wydawnictwo przeniesiono do Rybnika. Pierwszym redaktorem *Dzwonka Maryi* był ks. Roch Szajca (SVD). W styczniu 1934 roku werbiści sprzedali czasopismo diecezji katowickiej za sumę 3600 zł.⁸⁵. Zgodnie z umową Misjonarze wydali jeszcze trzy numery *Dzwonka Maryi* zaś czwarty numer wydała już Kuria Katowicka⁸⁶. Redaktorami miesięcznika byli kolejno księża: Hilary Gwóźdź, Ludwik Kosyrczyk, Wilhelm Salbert. *Dzwonek Maryi* rozwijał głównie tematykę maryjną określoną statutami sodalicii⁸⁷.

Drukarnia Katolicka wydawała także inne periodyki m.in. *Wiadomości parafialne* dla siedmiu parafii, *Wiadomości Mysłowickie*, *Werkruf (Pobudka)*, *Akcję Katolicką na Śląsku*, *Kalendarz Ligi Katolickiej*, *Kalendarz Matki Bożej Piekarskiej na rok 1936* oraz *Sprawozdania Katolickiej Dobroczynności*. Najliczniejszą grupę wśród periodyków stanowiły *Wiadomości Parafialne* wydawane dla parafii

⁸⁴ Zieliński, Zygmunt oprac. (1981). *Bibliografia...*, poz. 11, s. 41.

⁸⁵ Gawor, Józef (1975). *Czasopisma...*, s. 155.

⁸⁶ Tamże, s. 155.

⁸⁷ Gawor, Józef (1975). *Czasopisma...*, s. 155-156; H. Olszar, *Duchowieństwo katolickie*, s. 601.

w Katowicach i Siemianowicach, w tym jeden terenowy dodatek do *Gościa Niedzielnego – Wiadomości Parafialne z Wielkich Hajduk*⁸⁸.

Pisma te informowały wiernych o porządku nabożeństw, podawały kronikę i ogłoszenia parafialne, zamieszczały artykuły okolicznościowe dotyczące zagadnień duszpasterskich oraz sprawozdania z uroczystości religijnych, pisane było w języku polskim i niemieckim, ukazywały się co tydzień, w małej objętości 2 stron, a wydawane były drukowane na podstawie zlecenia katolickich urzędów parafialnych. Innym terenowym dodatkiem do *Gościa Niedzielnego* były *Wiadomości Mysłowickie*, wydawane przez Katolicki Urząd Parafialny w Mysłowicach. Redaktorem tej gazetki był ks. Teofil Bromboszcz⁸⁹.

VI. Reklama publikacji oficyny

Chcąc zapewnić sobie zbyt wydawanych książek i czasopism, księgarnia czyniła pewne zabiegi reklamowe wzorem innych oficyn wydawniczych. Jedną z takich form było zamieszczanie na okładkach wydawanych przez KDK pozycji zestawu nowości książek, bądź publikacji na wybrany temat. Oprócz tytułów i nazwisk autorów, informowano też o cenie.

Innym sposobem reklamy było dołączanie do książek wkładek, które zawierały podstawowe informacje oraz obszerny wyciąg z recenzji prasowych. Czasami jedna z części wkładki była równocześnie *Zamówieniem*, na którym wyszczególniono aktualną ofertę sprzedaży wraz z ceną książki, wystarczyło tylko zakreślić odpowiednią pozycję, liczbą egzemplarzy wpisać własne nazwisko, nakleić znaczek i wysłać pod adres redakcji. *Masoneria jej satelity* stanowi przykład wkładki, w której Wydawnictwo zamieściło reklamy pięciu broszur na tematy związane z tym ruchem⁹⁰.

Na początku XX wieku zaczęto wydawać katalogi wydawnicze. W takim katalogu obok informacji o książce, czyli autorze, tytule i cenie znalazła się zawsze informacja o treści książki, czasami też krótka biografia autorów i fragmenty recenzji prasowych. W Biblio-

⁸⁸ Szczykała, B. (1993). *Działalność wydawnicza...*, s. 46; Zieliński, Zygmunt oprac. (1981). *Bibliografia...*, poz. 990, s.331; poz. 998, s. 333; poz. 1006-1108, s. 335; poz. 1022, s. 338; poz. 1031, s. 340.

⁸⁹ Tamże, poz. 974, s. 327.

⁹⁰ Szczykała, B. (1993). *Działalność wydawnicza...*, s. 56.

tece Śląskiej znajdują się trzy takie katalogi z lat 1933, 1936 i 1939. Katalogi te były szczególnie wartościowe ponieważ oprócz danych bibliograficznych zawierały jeszcze cenne recenzje prasowe. Wydawano je bezpłatnie, w środku każdego z nich była informacja o tym, że każdy nowy katalog unieważnia ceny wcześniejszego. Na ostatniej stronie zamieszczano informacje o usługach świadczonych przez KDK typu: o możliwościach druku książek, czasopism, utworów muzycznych, wykresów, kalendarzy, rozkładów jazdy, książek handlowych, programów teatralnych, afiszy, zaproszeń, kart wizytowych i wszelkiego rodzaju druków jedno i kilkukolorowych.

Pomocne w sprzedaży książek okazały się również czasopisma zamieszczające na swych łamach informacje o wydawanych książkach. Były to głównie czasopisma katolickie tj. *Gość Niedzielny*, *Wiadomości Diecezjalne*, *Młodzież Katolicka*, *Przegląd Katolicki*, *Tęcza*, *Przegląd Homiletyczny*, *Kielecki Przegląd Diecezjalny*, *Currenda Kurii Metropolitalnej we Lwowie*, *Głos Misji Wewnętrznej* i inne.

Z polecenia bpa Adamskiego księża mieli obowiązek informowania wiernych o ciekawych pozycjach pojawiających się w KDK. Komunikaty o nowościach przesyłane były do Kurii Diecezjalnej i tam wywieszane na tablicy ogłoszeń⁹¹ lub *Wiadomościach Diecezjalnych*.

W okresie międzywojennym Księgarnia i Drukarnia Katolicka wydała 252 tytuły (253 pozycje) druków zwartych własnych oraz 67 tytułów (70 pozycji) druków zwartych zleconych, tj. łącznie 320 tytułów druków zwartych.

Najwięcej opublikowano utworów scenicznych (44 tytuły) i wydawnictw muzycznych (43 tytuły), oraz broszur i książek dotyczących masonerii, komunizmu i sprawy żydowskiej (24 tytuły). Najmniejszą grupę stanowiły dokumenty kościelne (1 tytuł), modlitewniki (3 tytuły), oraz prace socjologiczne (4 tytuły)⁹².

Wśród periodyków Wydawnictwo opublikowało w latach międzywojennych 11 tytułów periodyków własnych i 16 tytułów zleconych, co stanowi 27 tytułów i 95 roczników⁹³. Można zauważyć zbyt małą – jak na warunki śląskie – edycję książek w języku niemieckim. Łatwiej bowiem było Księgarni katolickiej sprowadzić do Katowic

⁹¹ AAKat, KBA, Pismo KDK do Kurii Diecezjalnej z 23 VI 1937, sygn. C-5.

⁹² Szczykała, B. (1993). *Działalność wydawnicza...*, s. 57.

⁹³ Tamże.

książki oferowane przez wydawnictwo Herdera. Tadeusz Żerdziński w swoim przeglądzie ważniejszych księgarń na Śląsku w latach 1929-1939 nie wymienia z nazwy księgarni, w której sprzedawano by niemiecką książkę⁹⁴.

Duże nakłady i stosunkowo niewysokie ceny umożliwiały dotarcie języka literackiego do szerokiego kręgu diecezjan, a przez to przyczyniały się do przekazywania wartości religijnych i katolickich oraz uświadomienia narodowego ludu śląskiego.

Odbiorcami wydawnictw Oficyny byli głównie odbiorcy zbiorowi: członkowie Misji Wewnętrznej, Stowarzyszeń Akcji Katolickiej na Śląsku, Kongregacji Mariańskich i Śląskiej Ligi Katolickiej. Odbiorcy indywidualni to duchowieństwo, młodzież pozaszkolna, dzieci i polonia zagraniczna⁹⁵.

Doświadczenia biskupa Adamskiego w pracach poznańskiej Księgarni św. Wojciecha zostały w pełni wykorzystane w Katowicach. Był to duchowny z ogromnym doświadczeniem nie tylko w pracy duszpasterskiej, ale także społecznej i politycznej, zdolny finansista i świetny organizator. Doskonale zdawał sobie sprawę z faktu, że kościół powinien sięgać po nowe sposoby pracy aby sprostać wymaganiom nadchodzących czasów⁹⁶. Jako przewodniczący Konferencji Episkopatu Polski oraz jeden z inicjatorów powołania Katolickiej Agencji Prasowej doskonale rozumiał w jaki sposób docierać do swoich diecezjan. W okresie międzywojennym uzdrowił gospodarkę Drukarni Katolickiej oraz nadał jej większy rozmach wydawniczy, uregulował sprawę zadłużeń i opracował organizację przedsiębiorstwa. Nie bez jego udziału dokonywano wyboru pozycji przez katowicką Księgarnię. Biskup katowicki położył głównie nacisk na wydawnictwa o tematyce związanej z kwestią społeczną, a zwłaszcza żydowską, masońską i komunistyczną, zaś książki i czasopisma z nimi związane polecał członkom diecezjalnych stowarzyszeń i bractw. Przyczynił się również do popularyzacji literatury francuskiej o czym świadczy bogata korespondencja z autorami książek znajdująca się w Archiwum Archidiecezjalnym w Katowicach.

⁹⁴ Żerdziński, Tadeusz (1977). *Księgarstwo i księgarnie...*, s. 63.

⁹⁵ Tamże.

⁹⁶ Grajewski, Andrzej (2008). *Twój Gość: 85 lat Gościa Niedzielnego*. Katowice: Gość Niedzielny, s. 23.